

**SANȚIONAREA ADULTERULUI ÎN DREPTUL ROMÂNESC AL
VEACULUI AL XIX-LEA**

COSMIN DARIESCU

Abstract

In the 19th century, the society in the Romanian Principalities (Moldavia and Walachia) was in a full process of modernization. The woman's individualization inside the couple as well as the foreign military occupations triggered an escalation of adultery. The present paper studies the way in which the 19-th century laws of Moldavia and Walachia (united after 1862 into Romania) tried to control this social phenomenon, by punishing the infringement of the obligation of matrimonial fidelity.

Comparing the provisions concerning the adultery from the laws of Moldavia, Walachia and Romania, we come to the conclusion that while the criminal punishment of adultery diminished from prison between two month up to three years and forfeit (before 1865) to prison up to six month (in 1865), the civil punishments remained almost the same: divorce, prohibition of marriage between the two lovers (this prohibition first introduced in Moldavian law was extended after 1865 in Walachia), loss of dowry (with all its fruits and interests), loss of all the patrimonial advantages received from the innocent spouse and exceptionally an alimony in favor of the innocent spouse (up to a third of the guilty spouse's incoming).

Keywords: *adultery, punishment, Moldavia, Walachia, 19th century, Criminal Law, divorce.*

În zorii secolului al XIX-lea, procesul istoric de modernizare a societății din Principatele Române era în plină desfășurare. Acest proces nu a fost nici lent și nici linear. Potrivit unei opinii, momentul decisiv al occidentalizării societății din Principate s-ar fi petrecut în timpul ocupației rusești din 1806-1812¹. Astfel, Louise Alexandre Andrault, conte de Langeron (ofițer de origine franceză în armata țaristă) arăta în jurnalul său că în 1806, la Iași și la București, întâlneau multe femei din înalta societate care purtau îmbrăcăminte orientală și care erau

¹ Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne*, Ediția a III-a, Editura Humanitas, București, 2005, p.110.

păzite cu strășnicie de soți foarte geloși. Însă, potrivit aceluiași autor, în 1807, „toate femeile din Moldova și Țara Românească au luat portul european”. În privința bărbaților, contele de Langeron amintește că fracul s-a generalizat printre tineri, în vreme ce bărbații cu slujbe și bătrânii încă mai purtau barbă și anterie lungi până la glezne. Tot în această perioadă, considera contele de Langeron, au apărut în casele boierești din Moldova și din Țara Românească (exact în această ordine) mobilier adus de la Viena (chiar dacă contelui îi apărea ceva mai demodat) precum și servitori străini. Limba franceză a devenit limba de conversație în saloane și în iatacuri, iar dansurile naționale au fost înlocuite (cel puțin în rândul aristocratelor din Principate) cu valsuri, dansuri englezești, poloneze sau franțuzești, toate însușite cu o multă ușurință și grație. Rapida occidentalizare a societății românești din zorii veacului al XIX-lea a fost surprinsă cu uimire și de alți călători străini precum: contele de Lagarde, generalul conte de Rochechouart, William MacMichael sau Saint-Marc Girardin². Această modernizare a fost atât de rapidă încât contrastele și scindările în sânul societății românești de la începutul secolului al XIX-lea au devenit inevitabile. Un autor arăta că în epocă existau mai multe lumi românești: cea a tradiționaliștilor și a conservatorilor, ce priveau mereu în trecut, cea a progresiștilor, pentru care nu există decât viitor și o a treia lume, deusolată care „acceptă jobenul, dar respinge libertatea, care vorbește franțuzește, dar nu știe prea bine spre ce ar trebui să se îndrepte”, care își schimbă lecturile dar care nu crede în ideile transmise³.

Contactul dintre „civilizația işlicului” și „cea a jobenului” a generat profunde schimbări în interiorul familiei și în sufletul individului. În această epocă avut loc așa numita „individualizare a femeii în interiorul cuplului” prin revolta femeii împotriva limitelor impuse de vechile rânduieli. Femeia a început să conteste autoritatea soțului sau a părinților ei, caracterul de afacere patrimonială sau politică al căsătoriei, sau dublul standard utilizat de societate atunci când judeca infidelitatea⁴. Dacă adăugăm la aceasta faptul că și în veacul al XIX-lea, Principatele au fost pentru perioade mai lungi sau mai scurte sub

² *Ibidem*, p. 110-114.

³ Constanța Vintilă-Ghițulescu, *Focul amorului. Despre dragoste și sexualitate în societatea românească (1750-1830)*, Editura Humanitas, București, 2006 p. 245.

⁴ Pentru detalii a se consulta Constanța Vintilă-Ghițulescu, *op.cit.*, p. 235-251.

ocupație militară străină (în special rusească) sau teatru de război al marilor puteri, vom înțelege de ce, în această epocă, numărul cazurilor de adulter a sporit considerabil. Această realitate socială este atestată de numeroase surse, dintre care amintim: jurnalul contelui de Langeron („Aflând că în țările civilizate, unei femei îi ședea bine să aibă un amant, doamnele din Moldova și-au luat câte doi, ca să fie mai la modă.”), memoriile generalului conte de Rochechouart („Pe de altă parte vreo zece frumuseți, nu mai puțin ispititoare își exercitau puterea farmecelor lor irezistibile asupra strălucitorilor ofițeri de la cartierul general, încât mai fiecare cavalier își avea drăguța sa. Judecând după toate acestea ne putem lesne închipui cât de frumoasă era viața în această nouă Capua, pentru roii de ofițeri însetați de plăceri și care aproape toți, și-au lăsat aici inima, o parte din sănătate sau din avere, unii dintre ei chiar libertatea.”)⁵, sau de cererea consulului rus Titov către țar de a fi mutat din Valahia, țară unde risca să-și piardă nevasta. Chiar și o simplă enumerare a celor mai cunoscute cazuri de adulter în sânul marii boierimi ne ajută să ne facem o idee asupra amplitudinii luate de adulter în Principatele Române la începutul veacului al XIX-lea: Mărioara Văcărescu a fugit cu un ofițer austriac, Mărioara Cantacuzino l-a abandonat pe Matache Racoviță, Lucsandra Bărcănescu a fost, întâi, amanta generalului Kutuzov apoi a generalului Levendi, Catinca Ghica a fost îndrăgostită de generalul Pavel Kiseleff, apoi de baronul Uxküll, iar Mimica Bălăceanu l-a îmblânzit pe baronul Rückman (consulul intransigent al Rusiei la București)⁶.

Multiplăcarea cazurilor de adulter a influențat fără îndoială și legislația epocii. Prezentul articol își propune să studieze modul în care dreptul în vigoare în acea epocă în Moldova și în Țara Românească a sancționat încălcarea obligației de fidelitate dintre soți, în încercarea disperată de a controla acest fenomen social. Demersul nostru va consta în cercetarea și sintetizarea dispozițiilor relevante ale legilor penale și civile în vigoare în Moldova, în Țara Românească și ulterior în România pe parcursul secolului al XIX-lea.

Regimul sancționator al adulterului aplicabil în Moldova, în primele două decenii ale veacului al XIX-lea, poate fi conturat cu ajutorul prevederilor din versiunea extinsă a Codului Andronache Donici, utilizat în practica judecătorească moldavă în perioada 1804-1817 și în Basarabia, și după 1812.

⁵ Neagu Djuvara, *op.cit.*, p. 110 și 112.

⁶ Constanța Vintilă-Ghițulescu, *op.cit.*, p. 239-240.

Acest cod a fost publicat în două versiuni: una mai scurtă, în 1804 (cu patruzeci de titluri și 323 de paragrafe, dar fără dispoziții penale, parte a programului legislativ din anii 1804-1806 al domnitorului Alexandru C. Moruzi) și una extinsă, în 1814 (cu patruzeci și două de titluri, cu 509 paragrafe, inclusiv cu un titlu dedicat dreptului penal). Această a doua versiune se intitula „Adunare cuprinzătoare în scurt de pravilele cărților împărătești spre înlesnire celor ce să îndeletnicesc întru învățătura lor”. Titlul a fost impus de domnitorul Scarlat Calimach pentru a evita orice confuzie cu codul oficial (viitorul cod Calimach), aflat la acea dată în pregătire⁷.

Dispozițiile Codului Andronache Donici privind sancționarea adulterului se găsesc în Titlul XLI intitulat „Despre pricini de vinovății” și în Titlul (Capitolul) XXX cu titlul „Despre logodnă și cununie”. Paragraful 12 al Titlului XLI este cât se poate de laconic: „Preacurvarilor le hotărăște pravila pedepse după faptele lor, iar tatăl de va găsi pe cineva preacurvind cu fiica sa, pe amândoi să-i omoare, când îi va prinde fățiși în casa sa sau în casa ginerelui.”⁸ Așadar, nu se specifică pedeapsa pentru infracțiunea („vina”) de adulter (numit „preacurvie”, reminiscență a limbii slavone în care era citit Decalogul, ca de altfel întreaga Biblie, în Țările Române până în secolul al XVII-lea). Codul trimite la pravilă, adică la Cărțile împărătești (numite în grecește Basilicale). Această lucrare, alcătuită din porunca împăratului Leon al VI-lea Filosoful, între 888-892 d. Hr., reprezintă o culegere în limba greacă de texte din Instituțiile, Digestele și Codul lui Iustinian. În culegere, textele erau prezentate în ordinea în care i-am enumerat izvoarele iar interpretarea acestor texte se făcea după regula „Legea ultimă derogă de la cea anterioară”⁹. Așadar, pentru a afla ce pedepse se puteau aplica adulterului în Moldova la începutul secolului al XIX-lea, va trebui să consultăm dreptul roman, așa cum se transmisese acesta în era bizantină. Această deducție este întărită chiar de Codul Andronache Donici, care în

⁷ Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, *Istoria dreptului românesc*, Vol.II, Partea întâi, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, p. 83-84.

⁸ Academia Republicii Populare Române. Colectivul pentru Vechiul Drept Românesc. Manualul juridic al lui Andronachi Donici. Ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1959, p. 142.

⁹ Mihai Vasile Jakotă, *Drept roman*, vol.I, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1993, p. 108.

paragraful 19 al Titlului XXX prevedea: „Pravilele atât cele vechi ale romanilor cât și cele din urmă împărătești înfrânează nu numai cu pedepse pe cei ce vor dovedi preacurvind ci și cu pierdere de avere (Pentru care citește pe larg cartea 48 a împărăteștii pravile)...”. În dreptului roman, pedeapsa adulterului a evoluat de la divorț și sancțiunea patrimonială a femeii din epoca republicană (pierderea unei șesimi din dotă), la divorț, exil, pierderea unei porțiuni din avere¹⁰ (jumătate în cazul bărbatului sau femeii necăsătorite¹¹, sau o treime din avere în situația femeii căsătorite) și a unei jumătăți din dota femeii căsătorite, la care se adăuga interdicția femeii de a se căsători (toate potrivit Lex Iulia de adulteris-18 d.Hr.), pentru a se ajunge în epoca împăratului Constantin cel Mare, la pedeapsa capitală, iar, în vremea împăratului Iustinian, la internarea în mănăstire a soției vinovate, după divorț¹². Prin urmare, pedeapsa adulterului, conform Codului Andronache Donici, consta în: divorț (a se vedea paragraful 15 al Titlului XXX al codului), urmat de internarea la mănăstire a femeii vinovate (a se vedea în acest sens paragraful 20 al Titlului XXX) sau de exilul bărbatului și în pierderea unei părți din averea celui vinovat (aceasta din urmă fiind amintită expres de paragraful 19 al Titlului XXX). Cât anume din averea vinovatului de adulter se confisca și cine era beneficiarul acestei cote părți ne detaliază Codul Andronache Donici în paragrafele 16 și 17 ale Titlului XXX („Despre logodnă și cununie”). Potrivit paragrafului 16, în urma pronunțării divorțului din vina soției (vină care nu era limitată doar la adulter), soțul dobânda zestrea, iar dacă divorțul se pronunța din vina soțului (vină care nu se mărginea doar la întreținerea unei amante cu care să aibă frecvente raporturi sexuale), soția dobânda darurile dinaintea nunții. Doar în cazul divorțului de comun acord, atunci nici soțul, nici soția nu erau sancționați patrimonial. Paragraful 17 al Titlului XXX al codului,

¹⁰ În dreptul ulterior, pentru persoanele sărace vinovate de adulter, în locul sancțiunilor patrimoniale li se aplica bătaia.

¹¹ Legea Iulia de adulteriis sancționa doar lipsa de castitate a femeilor libere supuse obligației de viață onorabilă (femei numite matrona sau materfamilias). În cazul acestora legea îl pedepsea și pe complicele masculin. Erau exceptate de la prevederile acestei legi; sclavele, prostituatele, administratoarele caselor publice, actrițele, administratoarele localurilor publice sau femeile ce trăiau într-un concubinaj indecent.

¹² Théodore Mommsen, J. Marquardt et P. Krüger, *Manuel des Antiquités Romaines*, Tome dix-huitième, *Le Droit Pénal Romain* (par Théodore Mommsen), Tome deuxième, Paris, Albert Fontemoing, Editeur, 1907, p. 416, 417, 426.

detaliază acest principiu al sancționării patrimoniale a soțului vinovat de divorț. Astfel, soțul vinovat de divorț era sancționat atât cu restituirea zestrei cât și cu pierderea darurilor dinaintea nunții dar și cu contravaloarea a o treime din valoarea totală a darurilor dinaintea nunții. Zestrea, darurile dinaintea nunții și treimea din valoarea darurilor deveneau obiect al dreptului de uzufruct al soției sau al dreptului de proprietate al acesteia, după cum cuplul avea sau nu avea copii. Soția vinovată de divorț pierdea zestrea și darurile dinaintea nunții. După cum cuplul avea sau nu avea copii, zestrea și darurile deveneau obiect al dreptului de uzufruct al soțului sau al dreptului de proprietate al acestuia. Paragraful 17 enumeră și cele trei situații în care, în cazul pronunțării divorțului din vina soției, zestrea nu era dobândită de soț (în proprietate sau în uzufruct), ci se întorcea la o terță persoană: zestrea a fost constituită de un străin cu o clauză specială de returnare a ei, când zestrea a fost constituită de tatăl soției de vârstă nelegiuită pentru căsătorie și atunci când s-a prevăzut expres printr-o convenție încheiată înaintea căsătoriei, obligația returnării dotei în cazul divorțului din culpa soției. Deși Codul Andronache Donici nu precizează nimic în acest sens, vinovații de adulter erau sancționați și cu o amendă (gloabă) care se plătea celui ce întocmea dosarul cauzei (egzamenul sau cercetarea penală de azi). Existența acestei gloabe, percepută de ispravnic sau de protopop, și în secolul al XIX-lea, poate fi dedusă logic atât din existența în Moldova secolelor al XVI-lea și al XVII-lea a „șugubinei de muieri”¹³ cât și din numeroasele porunci domnești de interdicere a perceperii acestei gloabe (aplicabilă oricărei infrațiuni de natura sexuală) emise la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea în Țara Românească¹⁴ (ceea ce ne face să presupunem că și moldovenii percepeau această gloabă, având în vedere asemănarea foarte mare a obiceiurilor și legilor celor două principate precum și calitatea de sursa ușoară de considerabile venituri pe care această amendă o reprezenta). Așa cum am arătat mai sus, versiunea extinsă a Codului Andronache Donici (1814) a fost alcătuită aproape în același timp cu Codica țivilă a Moldovei, mai cunoscută sub numele de Codul Calimach (promulgat printr-un hrisov la 1 iulie 1817). Acest cod a fost

¹³ Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de Istorie „N. Iorga”. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988, p. 4-5.

¹⁴ Constanța Vintilă-Ghițulescu, *op.cit.*, p. 69-76.

alcătuit de o comisie din care făceau parte Christian Flechtenmacher, Andronache Donici, Anania Cuzanos, Costache Conachi, Mihail Sturza etc. pe baza unui vast material documentar alcătuit dintr-o traducere românească a Împărațeștilor pravile care se aplicau în Moldova (traducere realizată de o comisie alcătuită din Anania Cuzanos, Christian Flechtenmacher și un secretar între 1813-1816), dintr-o culegere a legilor și obiceiurilor Moldovei în materie civilă (alcătuită de un alt comitet care și-a început lucrul în 1815)¹⁵ și din Codul civil austriac din 1811. Codul Calimach s-a aplicat în Moldova până la 1 ianuarie 1865 (dată la care a intrat în vigoare Codul civil „Alexandru Ioan Cuza”). În acest context, este foarte util să descoperim cum era sancționat adulterul în acest cod și în ce măsură sancțiunile de aici concordă cu cele din versiunea extinsă a Codului Andronache Donici (1814).

Dispozițiile relevante pentru sancționarea adulterului se găsesc în paragrafele 100, 121, 122, 124-127 și 130-132 din Partea întâi („Pentru dritul persoanelor”), Capul al II-lea („Pentru dritul căsătoriei”) al Codului Calimach. Paragraful 100 interzice căsătoria celui (cele) pedepsit(e) pentru preacurvie cu complicea (ele) sa (său), chiar dacă complicele nu a fost pedepsit pentru această infracțiune. Paragraful 121 pct. 2 dispune desfacerea căsătoriei din vina soției dacă „s-au dovedit precurvă”. Paragraful 122 punctele 5 și 7 dispun desfacerea căsătoriei din vina soțului dacă acesta ar fi dat-o „pe mâna altor bărbați” sau dacă îndrăgostindu-se de o altă femeie ar refuza să o părăsească la insistențele soției. Potrivit paragrafului 124 al Codului Calimach, după divorț, fosta soție adulteră era închisă la mănăstire, iar potrivit paragrafului 125, din momentul închiderii începea să curgă un termen de doi ani în care fostul soț putea să o viziteze și să negocieze cu ea o posibilă împăcare. Dacă împăcarea avea loc, femeia era eliberată din mănăstire și își relua statutul de soție (paragraful 123 Cod Calimach permitea soților divorțați să se împace, reluându-se, astfel, vechea căsătorie). Expirarea termenului de doi ani, fără ca această împăcare să intervină sau moartea fostului soț în acest interval duceau la călugărirea forțată a femeii. Cum tunderea în monahism echivala cu moartea civilă, paragraful 127 ne arată cum era împărțită succesiunea femeii călugărite forțat (dacă avea copii, întreaga avere revenea acestora, iar în lipsa copiilor, frații luau o treime, celelalte două

¹⁵Academia Republicii Populare Române. Colectivul pentru Vechiul Drept Românesc. Codul Calimach. Ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1958, p. 4-5.

treime fiind preluate una de mănăstire și alta de cutia milelor, iar în lipsa fraților, averea se împărțea astfel: jumătate la mănăstire și jumătate la cutia milelor). Paragrafele 124 și 130-132 detaliază sancțiunile patrimoniale ale adulterului. Astfel, soția pierdea atât darurile primite de la soț cât și zestrea care deveneau fie obiect al dreptului de uzufruct al soțului, fie al dreptului de proprietate al acestuia, după cum cuplul avea sau nu avea copii (Paragrafele 124 și 130 din Codul Calimach). Paragrafele 131 și 132 detaliază sancțiunea patrimonială aplicată bărbatului adulter: acesta pierdea uzufructul zestrei soției, toate darurile făcute acesteia, darurile de nuntă (care deveneau obiect al uzufructului soției sau al dreptului ei de proprietate, după cum cuplul avea sau nu copii), precum și o treime din contravaloarea darurilor de nuntă, dedusă din restul averii soțului (dar numai dacă cuplul nu avea copii). Potrivit paragrafului 132, în situația existenței copiilor, întreaga avere a soțului adulter intra în proprietatea copiilor, soția bucurându-se doar de uzufructul darurilor de nuntă, primite de la soț. Comparând aceste sancțiuni cu cele din Codul Andronache Donici, observăm că ele sunt aproape identice. Doar sancționarea patrimonială a soțului adulter este puțin diferită.

Dar nici Codul Andronache Donici și nici cel Calimach nu prevăd *expressis verbis* decât sancționarea patrimonială a soțului vinovat de adulter. Oare asta era singura sancțiune aplicată bărbatului ce nesocotea obligația de fidelitate conjugală? Și cum era pedepsit bărbatul necăsătorit complice al unei soții adultere? Codul Andronache Donici trimitea, așa cum am arătat la dreptul roman, care pedepsea inițial cu exilul complicitatea bărbatului la adulter și apoi, din epoca lui Iustinian, cu internarea la mănăstire (atât în caz de complicitate cât și în cazul adulterului săvârșit de bărbatul însurat). Oare dreptul moldovenesc al primei jumătăți de veac al XIX-lea rămânea fidel modelului sancționator roman sau găsisse alte soluții de pedepsire?

Răspunsul la aceste întrebări îl vom descoperi cercetând *Condica criminalicească* cu procedura ei (din 1820 și 1826). Acest cod a fost publicat în două etape. În 1820, în vremea domniei lui Mihai Șuțu a fost tipărită procedura penală („Pravilniceștile orânduiri întru cercetarea faptelor criminalicești”), iar în 1826, în timpul lui Ion Sandu Sturdza, a fost tipărit codul penal propriu-zis. Autorii părții de procedură a acestui cod au fost: Iordachi Cantacuzino, Grigoraș Sturza și Iordache Roset. Partea de drept penal material i-a avut ca autori pe

Teodor Balș, Andronachi Donici, Constantin Aslan, Ioan Greceanu și Ioan Tăutul. Izvoarele acestui cod au fost: Legile împărătești, obiceiul pământului și Codul penal austriac din 1803. Condica criminalicească cu procedura ei a fost în vigoare până la introducerea Codurilor penal și de procedură penală ale lui Alexandru Ioan Cuza (adică până pe 30 aprilie 1865)¹⁶.

Prevederile relevante pentru sancționarea adulterului de găsesc în Partea a doua a Condiții criminalicești („Pentru faptele criminalicești și pedepsele lor”), în Capul al doisprezecelea („Pentru răpirea fecioriei și preacurvie”), în paragrafele 229-232. Potrivit paragrafului 231, femeia sau bărbatul, „dovedindu-se preacurvind”, erau sancționați atât după legile „politicești” (adică după Codul Calimach) cât și cu canonisire bisericească constând în „închiderea în mănăstire”. Paragraful 232 dispune pedepsele pentru instigatorii și intermediarii (mijlocitorii) la infracțiunea de preacurvie. Aceștia erau pedepsiți fie cu internarea în mănăstire pe un anumit termen (dacă erau moldoveni), fie cu expulzarea dacă erau străini. Așadar, internarea în mănăstire se aplica în prima jumătate a secolului al XIX-lea în Moldova, atât femeii cât și bărbatului vinovați de adulter precum și instigatorilor și mijlocitorilor lor (dacă erau moldoveni).

Paragrafele 229 și 230 introduc câteva reguli de procedură aplicabile doar acțiunii penale de adulter. Astfel, acțiunea penală se pune în mișcare doar la plângerea prealabilă a soțului ori a soției, formulată în termen de trei luni de la aflarea faptei. Această plângere trebuia fundamentată pe „dovezi încredințate”. Potrivit paragrafului 121, care deschide Capul al optulea („Pentru pravilniceasca putere a dovezilor”) al Părții întâi a Condiții criminalicești cu procedura ei, dovezile se împărțeau în funcție de puterea lor legală în depline și nedepline. Dovezile depline erau acele probe care dovedesc „lămurit și prea deplin ori vinovăția, sau nevinovăția pârâtului”. Ele erau singurele tipuri de probe cărora judecătorul era obligat să le dea crezare. Se observă faptul că paragraful 121 nu menționează „dovezile încredințate” de care vorbește paragraful 229. Dar în temeiul faptului că dovezile depline erau singurele apte să fundamenteze credința judecătorului în legătură cu persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii, deducem că „dovezile încredințate” de care vorbește paragraful 229 sunt, de fapt,

¹⁶ Colecție de legi vechi românești. Condica criminalicească cu procedura ei (din 1820 și 1826). Seria II. Legi românești publicate de Ștefan Gr. Berechet, Tipografia „Dreptatea”, Chișinău, 1928, p. VI-VIII.

dovezile depline menționate în paragraful 121 al Condici criminalicești. Necesitatea dovedirii temeinice a adulterului este relevată și de menționarea ca motiv de divorț din vina soțului a acuzației insuficient dovedite de adulter, adusă soției (acest motiv de divorț apare atât în paragraful 15 al Titlului XXX al Codului Andronachi Donici cât și în paragraful 122 pct. 6 al Codului Calimach).

Sintetizând toate cele prezentate mai sus, putem afirma că în Moldova primei jumătăți a secolului al XIX-lea, adulterul era sancționat cumulativ cu: amendă (gloabă), divorț, închiderea în mănăstire, interdicția de căsătorire între ei a celor doi amanți și cu pierderea zestrei și a darurilor primite de la soț (pentru soția adulteră) ori a zestrei, a darurilor făcute soției și a celor dinaintea nunții precum și a contravalorii a o treime din darurile dinaintea nunții (pentru soțul adulter). Toate bunurile obiect al sancțiunii patrimoniale a adulterului (cu excepția gloabei care profita organelor de urmărire penală) intrau în proprietatea copiilor cuplului și în uzufructul soțului inocent, sau, în lipsa copiilor, în proprietatea soțului inocent. Reținem însă că existau trei situații când potrivit Codului Andronache Donici, zestrea nu profita soțului inocent.

Regimul sancționator al adulterului în Țara Românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea poate fi schițat doar cu ajutorul prevederilor relevante din Legiuirea Caragea și din Condica criminală cu procedura ei. Legiuirea Caragea a fost întocmită din porunca domnitorului Ioan Gheorghe Caragea de către Atanasie Hristopol, Nestor Craiovescu, Constantin Bălăceanu și Ioniță Bălăceanu și a fost publicată pe 28 iunie 1818. Această legiuire cu 630 de paragrafe cuprinde în sine patru coduri specializate: civil (părțile I-a - a IV-a), penal (Partea a V-a) și de procedură (Partea a VI-a). Ea s-a aplicat în Țara Românească între 1 septembrie 1818 și 1 decembrie 1865 (când a intrat în vigoare Codul civil „Alexandru Ioan Cuza”), deși anumite texte sau secțiuni întregi fuseseră abrogate cu mult înainte de 1865. Astfel, spre exemplu, Partea a cincea a Legiurii Caragea („Pentru vini”) a fost abrogată în 1841 și 1851 prin Condica criminală cu procedura ei¹⁷. Condica criminală cu procedura ei a fost și

¹⁷ Academia Republicii Populare Române. Colectivul pentru Vechiul Drept Românesc. Legiuirea Caragea. Ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1955, p.VI, IX și Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Istoria dreptului românesc, Vol. II, Partea întâi, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, p. 73.

în Valahia, alcătuită și definitivată în două etape. Astfel, în 1841, sub Alexandru D. Ghica s-au alcătuit și publicat două coduri (unul de procedură criminalicească și altul criminalicesc), care au fost revizuite, adăugite, promulgate (5 decembrie 1850) și republicate în timpul lui Barbu Dimitrie Știrbei (1851). Condica criminală cu procedura ei a fost alcătuită de o comisie din care făceau parte juriști cu educație europeană modernă precum: Constantin N. Brăiloiu, Barbu Dimitrie Știrbei, Gheorghe Bibescu. Această condică reprezenta o îmbinare reușită între textele din Codul penal francez (1810), Codul francez de instrucție criminală (1808) și tradițiile autohtone¹⁸. Varianta revizuită și adăugită din 1851 este alcătuită de fapt, din două coduri legate între aceleași coperte: Condica criminală și Procedura Condicii criminale, ambele divizate în cărți, capuri, secții și articole, cu numerotare proprie. Condica criminală cu procedura ei, varianta revăzută și adăugită a fost în vigoare între 1 ianuarie 1852 până la introducerea Codurilor penal și de procedură penală ale lui Alexandru Ioan Cuza (adică până pe 30 aprilie 1865)¹⁹.

Dispozițiile din Legiuirea Caragea privind adulterul pot fi găsite atât în Partea a V-a („Pentru vini”), Capul al zecelea („Pentru preacurvari”), paragrafele 1-5 cât și în Partea a III-a („De obște pentru tocmeli”), Capul 16 („Pentru nuntă, zestre și exoprică”), în paragrafele 6 și 43. Potrivit Capitolului al zecelea al Părții a cincea a Legiurii Caragea, pedeapsa pentru adulterul dovedit al soțului sau soției era cea prevăzută de paragraful 43 al Capitolului al șaisprezecelea al Părții a treia. Bărbatul care avea relații sexuale cu o femeie măritată era condamnat la exil pe termen de doi ani. Paragrafele 1, 2 și 3 ale Capului al zecelea al Părții a cincea introduc câteva norme de procedură specifice adulterului. Astfel, doar soțul (sau soția) inocent(ă) putea să pornească acțiunea penală, împăcarea soților după săvârșirea faptei împiedica punerea-n mișcare a acțiunii penale pentru cea

¹⁸ Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, *Istoria dreptului românesc*, Vol. II, Partea întâi, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, p. 77.

¹⁹ Condica criminală cu procedura ei. Întocmită în zilele și prin părinteasca îngrijire a Prea Înălțatului Domn stăpânitor a toată Țara Românească Barbu Dimitrie Știrbei, întărită prin luminatul ofis cu nr. 1644 din 5 decembrie 1850. Tipărită după înaltă slobozenie prin îngrijirea și cu cheltuiala Paharnicului Ștefan Burke, București, Tipografia lui Iosif Kopainig, 1851, p. 3-4.

faptă și soția nu era pedepsită dacă se dovedea în cursul procesului că soțul i-a fost mijlocitor. Este momentul să vedem care era sancțiunea aplicată soțului adulterin sau soției adultere. Conform paragrafului 43 coroborat cu paragraful 42, ambele din Capul 16 al Părții a treia a Legiurii Caragea, soția adulteră era sancționată, pe lângă divorț, cu pierderea a jumătate din zestre care devenea proprietatea soțului, dacă cuplul nu avea copii iar dacă existau copii, atunci soția pierdea întreaga zestre ce devenea proprietatea copiilor, soțul administrând-o în calitate de tutore (epitrop). Soțul adulter era sancționat cu divorțul și cu restituirea zestrei și a jumătate din contravaloarea acesteia. Paragraful 43 are niște particularități de redactare care ne dezvăluie, pe de-o parte, definiții ale adulterului diferite în funcție de genul făptuitorului și pe de alta o regulă privind sancționarea acuzației nedovedite de adulter, particularități întâlnite în aceeași epocă și în Moldova. Astfel, adulterul nu era definit la fel pentru femeie și pentru bărbat. Aliniatul 1 al paragrafului 43 vorbește despre desfacerea căsătoriei „pentru preacurviaa muierii” (cu alte cuvinte pentru un singur raport sexual cu un alt bărbat decât soțul), în vreme ce aliniatul 2 al paragrafului 43 menționează desfacerea căsătoriei „pentru căci bărbatul hrăniia țiitoare” (ceea ce presupune că doar întreținerea unei amante era un motiv de divorț, nu și simplul raport sexual cu o altă femeie). Definiții ale adulterului diferite pentru soție respectiv soț, foarte asemănătoare cu cele din Legiuirea Caragea, pot fi găsite și în Moldova, în paragraful 15 al Titlului XXX al Codului Andronache Donici. Tot al doilea aliniat al paragrafului 43 al Capului 16 al Părții a treia a Legiurii Caragea enumeră acuzația nedovedită de adulter, adusă soției printre motivele de divorț din vina bărbatului sancționate cu restituirea zestrei și a jumătate din valoarea acesteia (în Moldova, acuzația nedovedită de adulter adusă soției constituia, de asemenea motiv de divorț din vina bărbatului, potrivit paragrafului 15 din titlul XXX al Codului Andronache Donici sau paragrafului 122 punctul 6 al Codului Calimach, dar era sancționată patrimonial în mod diferit). Aceste particularități de redactare ale paragrafului 43 al Capului 16 al Părții a treia a Legiurii Caragea se armonizează cu prevederile paragrafului 6 ale aceluiași capitol. Potrivit literelor g, h și i, căsătoria se desfăcea dacă soțul dovedea adulterul soției, dacă soțul întreținea o amantă fie la domiciliul conjugal, fie în altă parte, sau când își acuza nevasta de adulter, fără a putea dovedi învinuirea.

Sintetizând dispozițiile Legiurii Caragea în materie de adulter, putem afirma că între 1818 și 1865, adulterul soților era sancționat cu divorțul însoțit de pierderea unei jumătăți de zestre sau a întregii zestre, după cum cuplul avea sau nu avea copii (în cazul soției adultere) sau de pierderea zestrei și a jumătate din contravaloarea ei (pentru soțul adulter). De asemenea, între 1818 și 1852, tot potrivit Legiurii Caragea, bărbatul care întreținuse un raport sexual cu o femeie măritată era pedepsit cu exilul pe termen de doi ani. Deși Legiuirea Caragea nu precizează nimic în acest sens, vinovații de adulter erau sancționați, la fel ca în Moldova, și cu o amendă (gloabă) care se plătea celui ce întocmea dosarul cauzei (egzamenul sau cercetarea penală de azi). Existența acestei gloabe, percepută de ispravnic sau de protopop este susținută, așa cum s-a mai arătat, de numeroasele și ineficientele porunci domnești de interdicere a perceperii acestei gloabe (aplicabilă oricărei infracțiuni de natura sexuală) emise la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea în Țara Românească. Din 1 ianuarie 1852, intrând în vigoare Condica criminala cu procedura ei, varianta revăzută și adăugită, adulterul va dobândi noi sancțiuni cu caracter penal.

Dispozițiile Condicii criminale cu procedura ei (1851) privind adulterul se găsesc în Titlul II al Condicii criminale („Crime și vini împotriva particularilor”), Capul I („Crime și vini împotriva persoanelor”), Secția IV („Porniri cu faptă contra bunelor moravuri”), în articolele 266-268²⁰. Art. 267 condamnă soția dovedită adulteră la pedeapsa cu închisoarea între trei luni până la doi ani. Conform art. 270, soțul care va fi dovedit de către soție ca „având țiiitoare” era pedepsit cu o amendă de la 50-2000 de lei. În schimb, amanta (desigur nemăritată) putea fi pedepsită cu închisoarea de la două luni la nouă luni. Art. 268 alin. 1 îl pedepsește pe cel care „prea-curvește cu muerea măritată” cu închisoare pe același termen ca soția adulteră (adică între trei luni și doi ani) dar și cu o amendă de la 100-2000 de lei. Așadar, potrivit Condicii criminale varianta revizuită și adăugită din 1851, femeia implicată în relații extraconjugale era mereu pedepsită cu închisoarea între trei luni și doi ani (dacă era măritată) sau între două luni și nouă luni (dacă era nemăritată), în vreme ce bărbatul era pedepsit fie cu o amendă de la 50-2000 de lei (dacă amanta sa en titre-țiiitoare

²⁰ *Ibidem*, p. 85-88.

era nemăritată) sau cu închisoarea între trei luni și doi ani plus o amendă de la 100 la 2000 de lei, dacă amanta sa avea statutul de femeie măritată. Se observă că prevederile Condiciei criminale fixează limitele amenzii pentru adulter (amendă care sub denumirea de „gloaba pântecului” avea o îndelungată tradiție în dreptul românesc și în contra căreia domnia Țării Românești au luptat fără prea mare succes), dar îi limitează aplicarea doar la bărbatul declarat de instanță vinovat de adulter. Dacă la aceste sancțiuni penale se adaugă și divorțul cu sancțiunile patrimoniale prevăzute de dispozițiile civile ale Legiurii Caragea, putem afirma că spre jumătatea veacului al XIX-lea, regimul sancționator al adulterului în Țara Românească se agravase considerabil. Se observă totuși că se menține termenul maxim de doi ani pentru sancționarea complicei soției adultere (numai că acum exilul s-a transformat în închisoare).

Articolele 266, 267 teza ultimă, 268 alineatele 2, 3 și 4 și 269 din Condicta criminală conțin dispoziții de procedură sau cauze de nepedepsire specifice adulterului. Astfel, conform art. 266, acțiunea penală pentru adulter se punea în mișcare în contra soției numai la plângerea soțului. Dar art. 270 ne lămurește că și soția se putea „jelui” că soțul are țiitoare. Prin urmare, acțiunea penală pentru adulter se punea în mișcare doar la plângerea celui alt soț. Acesta însă trebuia să fie inocent, căci potrivit articolelor 266, 269 și 270, soțul care i-a fost mijlocitor soției adultere sau care întreține o amantă pierdea dreptul de a pune în mișcare acțiunea penală pentru adulter. Potrivit art. 268, adulterul putea fi dovedit numai cu flagrantul delict sau cu scrisori sau bilete scrise de inculpat. Dacă înaintea de pronunțarea instanței, soțul se împăca cu soția adulteră, împăcarea îi profita și complicei femeii. Dacă iertarea intervenea după pronunțarea sentinței de condamnare, iertarea îi profita doar soției adultere nu și complicei acesteia. Această prevedere din art. 268 alin. 4 se armonizează cu teza ultimă a art. 267, potrivit căruia soția adulteră nu executa pedeapsa cu închisoarea dacă soțul o ierta.

Așadar, în Țara Românească, între 1818-1852, adulterul soților era sancționat cu amenda (percepută de dregătorii ce înfăptuiau cercetarea penală) și cu divorțul însoțit de pierderea unei jumătăți de zestre sau a întregii zestre, după cum cuplul avea sau nu avea copii (în cazul soției adultere) sau de pierderea zestrei și a jumătate din contravaloarea ei (pentru soțul adulter). De asemenea, tot în aceeași epocă, bărbatul care întreținuse un raport sexual cu o femeie

măritată era pedepsit cu exilul pe termen de doi ani. După 1 ianuarie 1852, femeia implicată în relații extraconjugale era sancționată penal cu închisoarea între trei luni și doi ani (dacă era măritată) sau între două luni și nouă luni (dacă era nemăritată), în vreme ce bărbatul era pedepsit fie cu o amendă de la 50-2000 de lei (dacă amanta sa en titre-țitoarea era nemăritată) sau cu închisoarea între trei luni și doi ani plus o amendă de la 100 la 2000 de lei, dacă amanta sa avea statutul de femeie măritată. În afara sancțiunilor penale amintite, persoanele căsătorite implicate în aceste relații extraconjugale suportau și divorțul cu sancțiunile patrimoniale aferente adulterului, menționate mai sus.

A doua jumătate a secolului al XIX-lea reprezintă în istoria românilor perioada constituirii României Mici, prin unificarea politică, administrativă și juridică a Moldovei cu Țara Românească, realizată în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Din punctul de vedere al subiectului acestui articol, suntem interesați de dispozițiile privind adulterul cuprinse în cele două legi importante pentru unificarea sistemului de drept al celor două principate: Codul penal și Codul civil „Alexandru Ioan I-ul”, ambele promulgate în 1864 și intrate în vigoare pe 1 mai 1865, respectiv 1 decembrie 1865. Codul penal a fost redactat (pe baza unui proiect datând 1862) de o comisie de juriști alcătuită din: Vasile Boerescu, Constantin Brăiloiu, Anastasie Panu, I. Cantacuzino, Gheorghe Costaforu, A. Arion și D. Corne. Acest cod avea patru sute de articole și era divizat în trei cărți²¹. Izvoarele Codului penal se regăsesc în codurile criminale ale Moldovei și ale Țării Românești din 1826, respectiv 1851, îmbunătățite însă conform inovațiilor apărute în dreptul penal francez, belgian sau prusac²². Codul penal „Alexandru Ioan I” a fost în vigoare între 1 mai 1865 și 1 ianuarie 1937 (dată la care a intrat în vigoare Codul penal „Carol al II-lea” promulgat pe 16 martie 1936). Codul civil a fost elaborat de o comisie de juriști, la care din martie 1863, se alăturaseră Vasile Boerescu și Gheorghe Costaforu, ambii cu doctoratul în drept la Paris și profesori ai Facultății Juridice din București²³.

²¹ Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, *Istoria dreptului românesc*, Vol.II, Partea a doua, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, p. 50.

²² Grigore Chiriță, *Organizarea instituțiilor moderne ale statului român (1856-1866)*, Editura Academiei Române, București, 1999, p. 116.

²³ *Ibidem*, p. 113.

Acest cod era alcătuit dintr-un titlu preliminar și trei cărți. Izvoarele juridice ale Codului civil Cuza se regăsesc în Codul civil francez din 1804, cu interpretările doctrinare ulterioare, în proiectul de Cod civil italian al lui Pisanelli, în dreptul belgian dar și în tradiția juridică românească. Codul civil Cuza, cu numeroase modificări, va fi abrogat, după toate probabilitățile, pe 1 octombrie 2011²⁴.

Dispozițiile din Codul penal „Alexandru Ioan I” relevante pentru subiectul lucrării de față se găsesc în Cartea a II-a („Despre crime și delictе în special și despre pedepsele lor”), Titlul IV („Crime și delictе în contra particularilor), în Secțiunea a V-a („Atentate în contra bunelor moravuri”) în articolele 269 și 270. Conform art. 269, „acel culpabil de adulter (preacurvie) precum și complicele său se vor pedepsi cu închisoarea de la 1 lună până la 6 luni”. Art. 270 introduce câteva reguli procedurale. Astfel, acțiunea penală în cazul adulterului se pune în mișcare doar la cererea formală a soțului inocent. De asemenea, soțul inocent putea solicita și obține, oricând în cursul procesului stingerea acțiunii penale împotriva soțului adulter precum și încetarea pedepsei, dacă după darea sentinței penale definitive, consimțea să rămână în căsătorie. Împăcarea soților după darea sentinței definitive nu profita însă complicei soțului adulter.

În afara sancțiunilor penale, trebuie să descoperim sancțiunile civile pe care Codul civil de la 1864 le atașa adulterului. Potrivit art. 211 care inaugura Capitolul I („Despre cauzele despărțeniei”) al Titlului VI („Despre despărțenie”) al Cărții I („Despre persoane”) a Codului civil, adulterul era un motiv de divorț²⁵. Prin urmare, pe lângă acest articol va trebui să studiem care erau efectele divorțului pronunțat din vina soțului adulter (bărbat sau femeie). Potrivit art. 279 Cod civil, soțul vinovat de adulter, după încheierea divorțului, era lovit de interdicția de a se căsători cu complicele său. Potrivit art. 280 Cod civil, soțul în contra căruia s-a pronunțat divorțul pierdea toate avantajele stipulate în

²⁴ Cristina Dumitrașcu, *Proiectele de lege pentru punerea în aplicare a Codului civil și a Codului penal*, aprobate de Guvern, disponibil la următoarea adresă web:

<http://www.legestart.ro/articol-Proiectele-lege-punerea-aplicare-Codului-civil-Codului-penal-aprobate-Guvern-1169.htm>.

²⁵ Codul civil în Constantin Hamangiu, *Codul general al României (Codurile, legile și regulamentele uzuale în vigoare). 1856-1907. Edițiunea a II-a revăzută, complectată și adusă la curent până la zi, Volumul I, Codurile, Legiuri vechi*, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1907, p. 138.

favoarea sa de celălalt soț fie prin contractul de căsătorie (convenția matrimonială), fie după celebrarea căsătoriei. În schimb, soțul inocent își conserva toate avantajele chiar dacă celălalt soț le prevăzuse cu clauză expresă de reciprocitate. Art. 281 institua în mod excepțional (în situațiile în care fie soții nu-și acordaseră vreun avantaj unul altuia, fie dacă acele avantaje nu asigurau subzistența soțului inocent), o pensie de întreținere din averea celuiilalt soț în cuantum de maxim o treime din veniturile patrimoniului soțului în contra căruia se pronunțase divorțul. Această pensie de întreținere era justificată mai ales de prevederile articolelor 195 și 196 din Codul civil, potrivit cărora soțul era obligat să-i ofere protecție soției și să-i asigure „tot pentru viețuirea ei, după starea și puterea sa”. Cel mai important avantaj patrimonial consacrat prin contractul de căsătorie (convenția matrimonială) era dota (conform art. 1233 Cod civil). Potrivit articolelor 1271 și 1278 din Cartea a III-a („Despre diferite moduri prin care se dobândește proprietatea”), Titlul al IV-lea („Despre contractul de căsătorie și despre drepturile respective ale soților”), Secțiunea a III-a („Despre restituțiunea dotei”), desfacerea căsătoriei din vina bărbatului antrena obligația de restituire a dotei împreună cu dobânzile și fructele ei, datorate din ziua divorțului. Potrivit art. 280 alin . 2 din Codul civil, soțul nu mai avea obligația de a restitui dota cu dobânzile și fructele ei în situația divorțului pronunțat din pricina infidelității soției.

Așadar, în sistemul Codului penal și al Codului civil „Alexandru Ioan I”, adulterul era pedepsit cu închisoare de la o lună la șase luni, iar în plan civil era sancționat prin intermediul divorțului, al incapacității de a contracta o căsătorie cu complicele la adulter, al pierderii dotei cu dobânzile și fructele ei și a tuturor celorlalte avantaje patrimoniale primite de la celălalt soț și în mod excepțional prin instituirea unei pensii de întreținere de maxim o treime din veniturile patrimoniale ale soțului sau soției vinovate de adulter în beneficiul celuiilalt soț.

Comparând regimul sancționator al adulterului din Codurile penal și civil „Alexandru Ioan I” cu regimul sancționator prevăzut de dreptul moldovenesc sau de cel valah din primele două decenii ale veacului al XIX-lea și până în 1865, observăm că în vreme ce represiunea penală s-a diminuat la nivelul unei pedepse cu închisoarea de maximum șase luni, sancțiunile în plan civil au rămas în mare aceleași: divorțul, interdicția de căsătorire cu complicele (interdicție preluată în Codul civil Cuza din dreptul moldovenesc) și pierderea

tuturor avantajelor patrimoniale primite de la celălalt soț dar și a dotei, cu fructele și dobânzile ei. Diminuarea represiunii penale a adulterului în epoca lui Alexandru Ioan Cuza poate fi interpretată ca un semn al diminuării pericolului social al infracțiunii, în contextul interpretării relațiilor extraconjugale mai mult ca un accident al vieții private a cuplului și mai puțin ca o problemă de ordine publică.

În încheiere, trebuie să ne lămurim asupra eficienței sociale a normelor juridice ce sancționau adulterul în cele două Principate românești în veacul al XIX-lea. Chiar se aplicau cu strictețe pedepsele penale sau sancțiunile civile soților ce încălcau obligația de fidelitate? Pentru situația din protipendada Moldovei, grăitoare sunt cuvintele generalului conte de Rochechouart: „ca să nu pară geloși-și ca să facă pe europenii civilizați, [boierii moldoveni-n.a.] lăsau împotriva voinței și obișnuinței lor, o libertate fără margini scumpelor lor jumătăți, care le supuneau fruntea la grele încercări...²⁶” Pentru înalta societate din Țara Românească, interesantă este relatarea lui Saint-Marc Girardin despre o conversație pe care a avut-o, într-un salon din București, cu un boier bătrân. Potrivit acestuia, „la noi [la români-n.a.], familia, din pricina divorțului care se capătă așa de ușor, nu are nici o statornicie...femeile care, la o petrecere, își întâlnesc primii doi sau trei bărbați, sunt la brațul celui de al patrulea și zâmbesc atunci când al cincilea le dă târcoale...Puteți fi încredințat că adulterul, așa cum este el la dumneavoastră, la noi ar fi un progres și că ceea ce, la voi, este o boală, la noi, ar fi un început de însănătoșire. În societatea noastră, adulterul este cu neputință, deoarece el nu este decât preludiul unei alte căsătorii [fapt adevărat având în vedere că legile valahe ale secolului al XIX-lea nu interziceau, ca cele moldovenesti, căsătoria dintre foștii amanți-n.a.]²⁷” Prin urmare, în înalta societate a celor două Principate, doar sancțiunile civile ale adulterului se aplicau din când în când, probabil în situații în care adulterul devenea insuportabil, prin publicitatea lui, pentru soțul inocent. Dar poporului i se aplicau aceste sancțiuni penale sau civile? O poezie populară culeasă de la diferiți lăutari bucureșteni, în 1873, ne lămurește: „Cât oi fi ș-oi mai trăi,/Fată-mare n-oi iubi,/Ci-oi iubi o nevastă/S-o am de ibovnicea;/Oi iubi d-o nevestică/Să stau noaptea făr' de frică,/Că, de m-o prinde cu ea,/Oi da gloabă ș-oi scăpa./ De te prind cu fată-

²⁶ Neagu Djuvara, *op.cit.*, p. 112.

²⁷ *Ibidem*, p.126-127.

mare/Ți-o aruncă în spinare,/Iar de nu, când se mărită,/Îți lasă inima friptă”²⁸. Se observă că rapsodul popular păstrează amintirea unei singure sancțiuni pentru adulter: este vorba de gloaba care trebuia plătită fie protopopului, fie ispravnicului, agăi, spătarului sau zapciului. Răspândirea adulterului și neaplicarea pedepselor drastice prevăzute de Codica criminală a Țării Românești mai este dovedită de încă câteva versuri populare, culese tot în București, la 9 mai 1884: „Iubii fete și neveste/O sută și cincisprezece,/Și mi-e inimioara rece./Am iubit ș-o să iubesc,/Viața să-mi mai îndulcesc;/Că vlădica, de-i vlădică,/Și tot are ibovnică...”²⁹. Reamintim că prin „vlădică” se înțelegea stăpânitor, domn, principe sau arhiepiscop ortodox. Așadar, în secolul al XIX-lea, în domeniul sancționării adulterului, în Moldova și Țara Românească exista obișnuita diferență dintre realitate și norma juridică, diferență care continuă și astăzi, desigur în alte materii, să fie o trăsătură emblematică a spațiului românesc.

²⁸ Cât oi fi în G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*. Ediție critică, note și tabel cronologic de George Antofi. Prefață de Ovidiu Papadima, Vol. I, Editura Minerva, București, 1985 p. 316.

²⁹ *Ibidem*, p. 316.

